

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО. МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 342.4

DOI: 10.32342/2709-6408-2022-2-5-1

М.О. БАЙМУРАТОВ,

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри політичних наук і права
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.
Ушинського, Заслужений діяч науки і техніки України, академік Української академії
наук (м. Одеса)*

ORCID: 0000-0002-4131-1070

Н.В. БОЧАРОВА,

*доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри права Університету імені
Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

ORCID: 0000-0002-9256-9493

СУЧАСНА ЗАРУБІЖНА КОНСТИТУЦІОНАЛІСТИКА: ІНСТИТУТ ПОРІВНЯЛЬНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ІМЕНІ МАКСА ПЛАНКА (MAX PLANCK INSTITUTE FOR COMPARATIVE PUBLIC LAW AND INTERNATIONAL LAW)

Європейський вектор сучасної політики України передбачає широке і ґрунтовне знайомство з новітніми досягненнями європейської і світової юридичної думки. Вітчизняна юриспруденція, що довгі роки розвивалася в руслі ортодоксальної марксистської методології, долає не тільки ідеологічну зашореність, а й виробляє нову дослідницьку культуру, засновану на вивченні і осмисленні сучасних тенденцій зарубіжного правознавства. Необхідно наголосити на тому, що процес цей тільки розгортається і не завжди реалізується в конкретних дослідженнях, зокрема, дисертаційних, де часто відсутнє використання робіт зарубіжних авторів з досліджуваної проблематики, а, отже, не враховуються новітні методологічні підходи та теоретико-доктринальні напрацювання провідних світових фахівців. Як і раніше мало інформації публікується у вітчизняній юридичній періодиці про зарубіжні дослідницькі центри і школи з різних галузей права, діяльності зарубіжних вчених-правознавців, академічних видавництв і авторитетних періодичних видань. Все це в повній мірі відноситься до нашої науки конституційного права, що спонукає більш активно висвітлювати вивчення конституційного права в зарубіжних країнах, публікаційну активність і діяльність наукових центрів, пов'язаних з проблемами конституційного права.

Одним з міжнародно визнаних центрів сучасних конституційних досліджень є Інститут порівняльного публічного права та міжнародного права імені Макса Планка (м. Гейдельберг,

Німеччина). Саме його дослідження багато в чому задають тон і визначають спрямованість сучасних конституційно-правових розвідок. У статті дана розгорнута характеристика роботи Інституту, яка побудована на принципах теоретичного та методологічного плюралізму, окремі проекти спеціально скеровуються на використання різних методологічних підходів. Зазначено, що дослідження проводяться у двох формах: 1) доктринальний та теоретичний аналіз – проблемно-орієнтовані фундаментальні дослідження, які прагнуть виявити структури, розвиток та закономірності конституційного та міжнародного права; 2) системний аналіз і порівняння правових норм з метою вирішення поточних правових проблем або проведення реформ. Порівняно низький рівень абстрагування таких досліджень пояснюється необхідністю надання конкретних рекомендацій посадовцям чи юристам-практикам. Інститут прагне до широких зв'язків з громадськістю. Констатується, що за обсягом проведених досліджень, широким охопленням тем і глибиною теоретичного аналізу Інститут займає лідируючі позиції у світовій конституціоналістиці. Його напрацювання обов'язково повинні враховуватися вітчизняною наукою конституційного права.

Ключові слова: конституціоналізм, конституціоналістика, конституційне право, глобальний конституціоналізм. юридичні дослідження.

Постановка проблеми. Особливістю організації академічної науки Німеччини є відсутність централізованої наукової установи, подібної Національній академії наук України, або таким же науковим структурам на пострадянському просторі. В Союз німецьких академій (*Union der deutschen Akademien der Wissenschaften*) входить вісім академій (Баварська академія наук у Мюнхені, Берлін-Бранденбурзька академія, Академія Північного Рейна-Вестфалії, Академія наук у Геттінгені, Академія наук у Гейдельберзі, Саксонська академія наук, Академія наук у Гамбурзі, Академія наук і літератури у Майнці). У місті Галле діє Академія природничих наук «Леопольдіна», яка не є членом Союзу академій. Фінансування цих установ здійснюється за рахунок бюджетних коштів федеральних земель згідно принципу федеративного устрою держави.

Однак окрім мережі академічних центрів Союзу німецьких академій у Німеччині існують інші наукові центри, наприклад, *Об'єднання імені Гельмгольца, Асоціація Лейбниця, Товариство Фраунгофера*.

Серед них провідне місце займає *Товариство імені Макса Планка для сприяння розвитку наук (Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften)*. Макс Планк (1858-1947) – видатний німецький вчений, лауреат Нобелівської премії, фундатор квантової фізики. У 1930-1937 рр. очолював наукове товариство Кайзера Вільгельма, яке вважається предтечею *Товариства Макса Планка*.

Зараз це мережа науково-дослідних організацій (інститутів і центрів) із штаб-квартирою у Мюнхені, яка була заснована у 1948 р. За своїм юридичним статусом *Товариство імені Макса Планка* є некомерційною організацією, функціонує в рамках приватного права, зареєстровано як асоціація, яка діє на підставі Статуту. За Статутом керівними органами *Товариства* є Загальні збори, Сенат (розпорядчий та наглядовий орган), Виконавчий комітет (у складі Президента, 4-х віце-президентів, скарбника), Генеральний секретар очолює штаб-квартиру, яка здійснює адміністративне супроводження і підтримку діяльності інститутів. Вчена рада *Товариства* збирається, як правило, раз на рік і складається з трьох секцій – 1) біології і медицини, 2) фізики, хімії і техніки, 3) гуманітарних наук.

Товариство імені Макса Планка позиціонує себе як недержавна організація, однак фінансується в основному за рахунок держави: 50% бюджету забезпечує федеральний уряд Німеччини, решту надають уряди федеральних земель або приватні інвестори окремих програм і інвестиції ЄС. У 2018 р. сумарний річний бюджет *Товариства* становив 1,8 млрд. Євро [1].

Наукові здобутки *Товариства* в галузі фундаментальних досліджень забезпечили йому не тільки статус провідної науково-дослідної організації Німеччини, але і міжнародне визнання.

Із 86 структурних підрозділів *Товариства Макса Планка* (станом на 1 січня 2021 р.) з

юриспруденцією пов'язані такі установи:

- *Інститут європейської історії права;*
- *Інститут іноземного і міжнародного кримінального права;*
- *Інститут порівняльного і міжнародного приватного права;*
- *Інститут податкового права і публічних фінансів;*
- *Інститут соціального права і соціальної політики;*
- *Інститут порівняльного публічного права і міжнародного права;*
- *Люксембурзький Інститут міжнародного, європейського і нормативно-процесуального права.*

Виклад основного матеріалу. Дослідження з конституціоналістики зосереджені в *Інституті порівняльного публічного права і міжнародного права*, який знаходиться у місті Гейдельберг. Інститут був заснований у 1949 р. на базі *Інституту зарубіжного і міжнародного публічного права ім. кайзера Вільгельма* (1924 р.) Докладна історія Інституту міститься в роботі німецьких авторів К. Оллерс-Фрамма і Р.Бернхарда [2].

Слід зазначити, що поряд з конституційно-правовими проблемами вчені Інституту проводять дослідження, що стосуються основних питань і поточних подій в області публічного міжнародного права, права Європейського Союзу, а також адміністративного права. Разом з академічними дослідженнями *Інститут* виконує консультативні функції для національних, європейських і міжнародних державних установ, оскільки його наукові розробки скеровані і націлені на вирішення актуальних проблем сучасного правового життя і сприяння розвитку права.

Серед співробітників *Інституту* у різні роки були юристи зі світовим ім'ям, які працювали на різних посадах в міжнародних юрисдикційних органах і організаціях. Наприклад, Герман Мослер (Європейський суд з прав людини (1959-1976), Міжнародний суд ООН (1976-1985); Рудольф Бернхардт (Європейський суд з прав людини (1981-1998), голова (1992-1998); Хелмут Штейнбергер (Федеральний конституційний суд Німеччини (1975-1987), Суд ОБСЄ по примиренню і арбітражу (2001-2008); Йохан Фровайн (Європейська комісія з прав людини (1977-1993); Рюдигер Вольфрум (Міжнародний трибунал з морського права (1996-2008). В наш час працюють: Ханс-Петер Кауль (Міжнародний кримінальний суд), Юліана Кокотт (Генеральний адвокат в Суді ЕС), Карл-Август Флайшхауер (Міжнародний суд ООН), Георг Нольте (Комісія з міжнародного права ООН). Директори Інституту: А. фон Богданді (голова Європейського суду з атомної енергії – ENET), А. Петерс (Європейська комісія за демократію через право (Венеційська комісія).

Багато років *Інститут* співпрацює з юридичним факультетом Гейдельбергського університету, німецькими університетами у Франкфурті-на-Майні, Мюнхені, Вільнім університетом Берліну. Вчені Інституту мають широкі міжнародні контакти з зарубіжними університетами та дослідницькими центрами. В Європі це університети Амстердама, Базеля, Парижу, Мадриду, Риму, Болоньї, Барселони, Будапешту, Відня, Лісабону, Туріну, Інститут Європейського університету у Флоренції. В США – університети Пенсильванії, Нью-Йорку, Мічигану, Енн-Арбору. В Азії – університет Васеда у Токіо, Пекінський університет. Тісна співпраця налагоджена з університетом Тель-Авіву, а університет Преторії (Південна Африка) приймає участь у виданні «Конституції країн світу». В Латинській Америці існує академічна мережа зв'язків з університетськими центрами у Мехіко, Сан-Пауло, Боготи, Буенос-Айреса, Каракасу, вишами Чилі і Колумбії.

Науковці *Інституту* приймають участь у низці міжнародних дослідницьких проектів, підготовці сумісних наукових публікацій і проведенні конференцій, симпозіумів, колоквиумів тощо. В дослідницькі групи *Інституту* запрошуються вчені різних країн, які значно збагачують академічний дискурс і життя *Інституту*. На постійній основі проводиться стажування молодих дослідників (MPIIL internship programme) від 4 до 12 тижнів, а також існує інтегрована у загальну наукову спрямованість *Інституту* (Academic Qualification Project) система підготовки докторантів (PhD), яка спирається на кваліфікаційні вимоги *Товариства Макса Планка* та *Асоціації німецьких професорів конституційного права* [3].

Як відмічене у огляді наукових контактів *Інституту*, активне міжнародне співробітництво є показником, у тому числі, зростаючої інтернаціоналізації конституційного права [4].

Бібліотека *Інституту* є найбільшою в Європі і однією з наймасштабніших у світі за фахом, Вона містить понад 645 000 томів і пропонує доступ до більш ніж 25 000 журналів і періодичних видань.

Очолують *Інститут* директори – добре знані у світі фахівці в галузі міжнародного, конституційного і європейського права Армін фон Богданді і Анне Петерс.

Інститут має власні наукові видання, які добре відомі у світі і користуються популярністю серед науковців різних країн. Це, насамперед, *Серія наукових праць Інституту*, яка з 2016 р. доступна у електронному вигляді на онлайнівій платформі *Мережі соціальних наукових досліджень* (Social Science Research Network – SSRN) [5].

Творчі доробки вчених *Інституту* публікуються у ще одному серійному виданні – *Публікації Інституту Макса Планка з зарубіжного публічного права та міжнародного права*, заснованому Віктором Брунсом [6].

Монографічні видання *Інституту* друкуються у відомому видавництві *Шпрінгер* в спеціальній серії *Внесок у зарубіжне публічне право та міжнародне право*. *Публікації Інституту порівняльного публічного права та міжнародного права Макса Планка* [7].

Іншими виданнями *Інституту* є журнали: *Гейдельберзький журнал міжнародного права* (*Heidelberg Journal of International Law*) та *Журнал історії міжнародного права* (*Journal of the History of International Law*).

Слід зазначити, що публікаційна політика *Інституту* націлена на максимальну відкритість, що корелюється із загальною стратегією відкритого доступу *Товариства Макса Планка*. Спеціальна Робоча група молодих дослідників на чолі з Р. Кюнце працює над створенням модельного проекту зміцнення інфраструктури відкритого доступу у галузі наукових видань у цифрову епоху [8].

На сайті *Інституту* надається перелік щорічних публікацій дослідників в хронологічній послідовності з 2004 року, багато з яких знаходиться у вільному доступі [9].

Програма наукової діяльності *Інституту* включає чотири напрямки досліджень (research areas): 1) міжнародне публічне право, 2) права людини і захист меншин, 3) право Європейського Союзу, 4) порівняльне публічне право. В рамках кожного напрямку визначені конкретні дослідницькі проекти, які присвячені окремим темам. Тематика конституційного права присутня в кожному з чотирьох напрямків і має свою специфіку.

В *Інституті* існує також практика формування незалежних груп з молодих дослідників для окремих тем. Наприклад, працювала група Андраша Якоба (András Jakab) «Конституційне обґрунтування у Європі»[10].

Дослідницька діяльність *Інституту* побудована на певних принципах та методологічних настановах, які узагальнені в розділі *Research Profile* на вебсайті *Інституту* [11]. Зазначено, що дослідження проводяться у двох формах: 1) доктринальний та теоретичний аналіз – проблемно-орієнтовані фундаментальні дослідження, які прагнуть виявити структури, розвиток та закономірності конституційного та міжнародного права; 2) системний аналіз і порівняння правових норм з метою вирішення поточних правових проблем або проведення реформ. Порівняно низький рівень абстрагування таких досліджень пояснюється необхідністю надання конкретних рекомендацій посадовцям чи юристам-практикам. *Інститут* прагне до широких зв'язків з громадськістю.

Дослідження характеризуються теоретичним та методологічним плюралізмом, окремі проекти спеціально скеровуються на використання різних методологічних підходів. В *Інституті* панує творча атмосфера. Щотижневі зустрічі співробітників, дослідницькі семінари директорів, дискусійні групи, лекції та майстер-класи відкривають простір для насичених академічних дискусій.

Вихідною для методології досліджень є також теза про зв'язок міжнародного та внутрішнього публічного права. Низка досліджень присвячена саме зв'язкам між міжнародними,

наднаціональними та внутрішніми режимами. «У цьому контексті порівняльне право розглядається не як окрема навчальна дисципліна, а як складова частина доктринального, теоретичного та емпіричного аналізу» [12].

Серед методів досліджень зазначені такі:

- логічний семантичний аналіз правового матеріалу, який доповнюється нормативними міркуваннями (у формі оціночної систематизації та оцінювання подолання правових прогалів);
- врахування історичного, політичного та суспільного контекстів;
- етичний аналіз тобто виявлення етичного змісту правових явищ;
- міждисциплінарність – у деяких проектах юридичні методи поєднуються з методами інших наук (політичної науки, філософії, соціології, економіки, історичних студій).

Серед конституційних досліджень провідною є тематика глобального конституціоналізму (дослідницький проект «Глобальний конституціоналізм та глобальне управління»), яка поєднує два провідних напрямків Інституту – міжнародне та конституційне право. Проект очолює А. Петерс [13].

В цій сфері за участю співробітників *Інституту* видано ряд досліджень, які стали своєрідною класикою світової юридичної думки [14].

Концепт глобального конституціоналізму в останні роки піддається критичному переосмисленню і в зв'язку з цим постає питання про характер і межі конституціоналізації міжнародного права. Як підкреслює у своїх дослідженнях А. Петерс, конституціоналізація має певні межі і не веде до формування прогресуючого космополітанізму (progressive cosmopolitanism). Ідея конституціоналізації міжнародного права не передбачає формування всесвітньої держави або державоподібних структур [15], конституціоналізація у міжнародному праві носить вибіркового характеру і не призводить до появи суперконституції. Точніше, на її думку, можна говорити про *секторальну конституціоналізацію*, пов'язану з правом міжнародних організацій і конституціоналізацією приватної сфери [16].

Іншою важливою особливістю, зазначає А. Петерс, є фрагментація міжнародного права, яка проявляється в появі таких спеціалізованих систем, як «торгове право», «право в галузі прав людини», «міжнародне кримінальне право», «екологічне право», «морське право», «європейське право», – кожне з яких має свої власні принципи та інститути. Фрагментація і конституціоналізація є провідними тенденціями сучасного міжнародного права і перебувають у складній взаємозалежності та взаємодії [17].

Іншими сюжетами в останніх роботах дослідниці є конституційні функції принципу пропорційності в міжнародному праві [18] і взаємозв'язок законодавства з міжнародних відносин і концепту глобального конституціоналізму [19].

Новаторський характер має підготовлене за участю науковців *Інституту* монографічне дослідження «Глобальний конституціоналізм з позицій європейської та східно-азіатської перспективи» [20].

Зазвичай проблеми глобального конституціоналізму досліджували європейські вчені. Однак без залучення науковців з інших куточків світу універсалістські твердження, що лежать в основі концепції глобального конституціоналізму, не мають належної доказовості. Особливо це стосується Східної Азії, де знаходиться майже половина світового населення та зростаюча частка світового економічного та військового потенціалу. Японський професор Такао Суамі (*Takao Suami*) з *юридичного факультету університету Васеда (Токіо)* разом з європейськими колегами прийняв участь у пошуку відповіді на питання: чи схожі перспективи східно-азіатського глобального конституціоналізму з європейськими перспективами? Отже, книга стала першою крос-культурною науковою роботою з глобального конституціоналізму і створила платформу для конструктивного діалогу між радикально різними інституційними і культурними традиціями.

Ще однією новацією зазначеного видання є стаття А. Петерс «Глобальний конституціоналізм: соціальний вимір», де дослідниця ставить питання про поширення на глобальний рівень соціальних проблем, які включено до багатьох національних конституцій. Наповнення глобального конституціоналізму транскордонною соціальною відповідальністю за

людей (cross-border social responsibility for individuals), розвиток стандартів соціального права в міжнародному дискурсі дозволить зблизити соціальні і ліберальні принципи, пом'якшити неоліберальний уклін глобального конституціоналізму. В цьому А. Петерс вбачає перспективу оновлення глобального конституціоналізму, який може стати частиною свіжого «постнеоліберального» образу (post-neoliberal imagination) міжнародного права [21].

Завершуючи огляд проблематики глобального конституціоналізму у дослідженнях *Інституту Макса Планка*, відзначимо роботу молодого вченого Айдіна Атілгана «Глобальний конституціоналізм. Соціально-правова перспектива» [22].

У книзі стверджується, що культурна парадигма може запропонувати нові функціональні інструменти для глобального дискурсу конституціоналізму. Іншими словами, глобальний конституціоналізм міг би розглядатися в контексті глобальної «конституційної культури» замість глобальної конституції. «Це забезпечило б більш реалістичну основу для обговорення глобальної конституціоналізації суспільства, настільки ж різноманітного, як міжнародне співтовариство, де глобальна політика і глобальна правова система ще не досягнуті».

Дослідження права Європейського Союзу – традиційна тема наукової діяльності Інституту. Світове визнання отримали роботи А. фон Богданді, які обґрунтовували концепцію ЄС як «наднаціональної федерації» [23].

Право ЄС в Інституті досліджується як частина європейського права, а конституційний підхід розуміє первинне право ЄС як конституційне право, пов'язане з дискурсом ліберально-демократичного конституціоналізму [24]. Конституційні перетворення розглядаються як провідний напрям реформи права ЄС, доктринальні основи якої формулюються у виданнях *Інституту* [25].

В центрі сучасних досліджень *Інституту* в галузі права ЄС стоїть європейська конституційна криза та криза верховенства права. Цією темою займається низка проектів:

– *Конституційна криза в європейському конституційному просторі* [26] (вивчається мало досліджений аспект європейського конституціоналізму – існування європейського конституційного простору, де національні та міжнародні конституційні гарантії взаємодіють для підтримки загальних конституційних цінностей Європи. Дається поглиблений аналіз останніх конституційних подій у Румунії та Угорщині. Пропонується застосування різних механізмів реакції ЄС і Ради Європи на кризові події);

– *Захист цінностей ЄС в умовах кризи верховенства права* [27] (аналізується поточний розвиток кризи верховенства права у ЄС. Особливий акцент робиться на доктринальному розумінні кризи та обговоренні інструментів для її подолання. Залучені фахівці країн Східної Європи. Зокрема, у співпраці з факультетом права та адміністрування Варшавського університету у 2017 р. було проведено дві представницькі наукові конференції [28];

– *Про демократичну легітимність суддів Європи. Вибір суддівських місць у Страсбурзі та Люксембурзі* ((дослідницький проект стосується процедур відбору суддів до Європейського суду з прав людини та Суду ЄС з огляду на їх конституційний вимір та з урахуванням демократичних принципів у праві ЄС та Ради Європи. Дається порівняльний аналіз процедур і критеріїв судового відбору. Розкривається потенціал реформ для підвищення демократичної легітимності європейських суддів [29];

– *Системний дефіцит верховенства права* [30] (проект в основному зосереджений на державах-членах, які мають настільки серйозні недоліки в забезпеченні верховенства права, що їх відповідність основним стандартам ЄС серйозно ставиться під сумнів. Інколи це відбувається через неправомірне розширення урядової влади, наприклад, у випадках втручання у дію судових органів чи обмеження свободи ЗМІ, організацій громадянського суспільства та наукових шкіл (Польща, Угорщина). В інших випадках верховенству права загрожує ендемічна корупція (Румунія, Болгарія) або слабкий інституційний потенціал (Греція). Проект розробляє концепцію «системного дефіциту» верховенства права, критично аналізує зусилля щодо просування відповідних інструментів ЄС для вирішення різноманітних викликів верховенству права);

– *Верховенство права та державна реформа в Греції* [31] (криза 2010 року виявила, що проблеми Греції мають не лише фінансовий, але й інституційний характер. Відсутні належні

адміністрація та судова влада, необхідні для ефективної сучасної держави та стійкої економіки Єврозони. Ці інституційні недоліки настільки серйозні, що становлять проблему для втілення в життя принципу верховенства права. Проект має аналітичну та нормативну частини. Описова частина прагне зафіксувати інституційну слабкість в контексті конституційного права ЄС. Нормативна частина пропонує конкретний спосіб подолання недоліків. Грецьким установам потрібен висококваліфікований персонал, здатний реформувати грецьку державу. Такі особи можуть бути прийняті на роботу за допомогою ЄС. Проект досліджує різні конфігурації, щоб практично реалізувати цю ідею).

У 2012 р. дослідники *Інституту* розробили інноваційний проект «Reverse Solange» [32] – нову пропозицію, як боротися із системними порушеннями основних прав у державах-членах ЄС з використанням Хартії основних прав ЄС. Пропозиція спричинила широку міжнародну дискусію [33].

Праволюдінна проблематика розглядається ще у двох проектах *Інституту*:

– *Індивід у міжнародному праві* [34] (одна з найбільш інноваційно насичених програм *Інституту*). Досліджується міжнародне право прав людини з метою відповіді на питання: чи стала людина у сучасному міжнародному праві первинною міжнародною юридичною особою (primary international legal person)? Кількісний аналіз базується на вивченні збільшення міжнародно-правових норм, що безпосередньо стосуються прав людини, а також зростанні процесуальних механізмів їх виконання. Якісні зміни в сфері міжнародного права стосовно прав людини оцінюються з використанням нової концепції – «міжнародне індивідуальне право (international individual right)», яка фіксує новий правовий статус особистості. Запропонований новий інноваційний термін «міжнародні права індивіда», які поділяються на права людини і звичайні (ordinary) міжнародні права [35]. Вважається, що таке розмежування технічно і нормативно доцільне і аналітично переконливо.

– *Права людини і державні імунітети* [36]. Рішення 238/2014 Конституційного суду Італії відмовило у наданні Німеччині імунітету від юрисдикції Італії у цивільному судочинстві щодо відшкодування шкоди Другої світової війни. Отже, визначився конфлікт між державним імунітетом, як нормою міжнародного права, і універсальними правами людини. В рамках проекту проводиться теоретичний аналіз цього конфлікту, а також обговорюються інші теоретичні питання щодо взаємодії між міжнародним і національним конституційним правом. Цій проблематиці була присвячена бінаціональна конференція за участю провідних фахівців з конституційного і міжнародного права [37].

Порівняльно-правові дослідження *Інституту Макса Планка* в галузі конституційного права охоплюють декілька наукових проектів. Серед них потрібно відзначити участь у публікації текстів конституцій країн світу [38] видавництва Оксфордського університету, конституційну проблематику проекту «*Ius Publicum Europeum*», а також фундаментальні дослідження латиноамериканського конституціоналізму.

Дослідницький проект *Ius Publicum Europeum* (Європейське публічне право) став наймасштабнішим і довготривалим проектом *Інституту*, в якому у повній мірі був задіяний потенціал порівняльного правознавства. В ньому приймають участь науковці багатьох європейських країн на чолі з А. фон Богданді [39].

Метою проекту є забезпечення розуміння європейських правових систем (історії становлення, системних основ, способів і стилів правового мислення) шляхом порівнювання. Окрім академічного інтересу знання систем європейського публічного права може допомогти державним службовцям в європейському та транснаціональному середовищі зрозуміти і пристосуватися до позицій колег, а також збагатити власні аргументи. На даному етапі проект знаходиться на етапі контекстуалізації кризових явищ останніх років (фінансова і боргова кризи, криза біженців, системні недоліки організації управління, падіння довіри до демократичного самоврядування) [40].

З 2007 р. в рамках проекту дослідження європейського публічного права публікується багатотомне німецькомовне видання *Handbuch Ius Publicum European* [41], де особлива увага приділяється конституційним і адміністративним системам, їх взаємовпливу, а також

сприйнятливості до наднаціональної інтеграції і співробітництва між державами. Наприклад, у 6-му томі розглядаються історичні, інституційні та процедурні аспекти конституційних судів, а також їх місце в організаційній структурі держави [42]. Загальноєвропейський контекст розгляду дозволив сформулювати положення, що національні конституційні суди є одночасно горизонтальними (стосовно судів інших держав) і мають вертикальне вираження стосовно ЄСПЛ і Суду ЄС (als auch in vertikaler Hinsicht, also im Verhältnis zum EGMR und EuGH, beleuchtet werden). Звертає увагу також системне висвітлення впливу Верховного суду США на конституційну юрисдикцію у Європі.

Зростаюча зацікавленість юридичної спільноти обумовила появу англомовної версії видання у видавництві Оксфордського університету [43].

Започатковуючи науковий проект стосовно латиноамериканського конституціоналізму [44], *Інститут* вийшов за рамки євроцентристського підходу і звернувся до конституційного досвіду країн Латинської Америки як частини «Глобального Півдня» [45]. На основі вивчення національних конституційних моделей країн Латинської Америки був зроблений висновок про наявність загальних для цих країн закономірностей розвитку і аналогічних сутнісних характеристик конституційного процесу. Це дозволяє ставити питання про загальне поняття конституційного права Латинської Америки (*Ius Constitutionale Commune en America Latina – ICCAL*), яке відображає особливий латиноамериканський шлях трансформаційного конституціоналізму (indicates an original Latin American path of transformative constitutionalism) [46].

Окрім вивчення загальних характеристик конституційного права латиноамериканських країн, у рамках проекту окремими темами стали дослідження розвитку конституційних прав людини [47] в регіоні та функціонування конституційних судів [48], які відіграють велику роль в державах Латинської Америки завдяки конституціоналізації правопорядку та захисту прав людини.

Висновки. Підсумовуючи наш огляд діяльності *Інституту порівняльного публічного та міжнародного права імені Макса Планка*, можна констатувати, що за обсягом проведених досліджень, широким охопленням тем і глибиною теоретичного аналізу *Інститут* займає лідируючі позиції у світовій конституціоналістиці. Його напрацювання обов'язково повинні враховуватися вітчизняною наукою конституційного права.

Список використаної літератури

1. Max-Planck-Gesellschaft. Facts and Figures. URL: <https://www.mpg.de/facts-and-figures>
2. Oellers-Frahm K., Bernhardt R. Das Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht: Geschichte und Entwicklung von 1949 bis 2013. Berlin: Springer, 2018, 344 p.
3. Doctoral Training at the MPIL. URL: <https://www.mpil.de/en/pub/research-interaction/doctoral-training.cfm>
4. Institutional cooperation. URL: <https://www.mpil.de/en/pub/research/institutional-cooperation.cfm>
5. Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law (MPIL). Research Paper Series. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/JELJOUR_Results.cfm?form_name=journalbrowse&journal_id=2765113
6. Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht. Begründet von Viktor Bruns. URL: <https://www.mpil.de/en/pub/publications/periodic-publications/beitraege-zum-auslaendischen.cfm>
7. Beiträge zum ausländischen öffentlichen Recht und Völkerrecht. Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht. 3 2005 року по 2020 рік вийшло 116 томів. URL: <https://link.springer.com/bookseries/556>
8. Scientific blogs as infrastructure for digital publishing and academic communication: expanding the model project “Völkerrechtsblog”. URL: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/public-international-law/scientific-blogs.cfm>
9. Publication by Our Researches. URL: <https://www.mpil.de/en/pub/publications/>

publications-researcher.cfm

10. Schumpeter Research Group "Constitutional Reasoning in Europe". URL: https://www.mpil.de/en/pub/research/archive/schumpeter_forschungsgruppe.cfm

11. Research Profile. URL: <https://www.mpil.de/en/pub/institute/the-institute/research-profile.cfm>

12. von Bogdandy A. Pluralism, Direct Effect and the Ultimate Say: on the Relationship Between International and Domestic Constitutional Law. *International Journal of Constitutional Law*. 2008. Vol. 6. N. 3-4. P. 397-413.

13. Global Constitutionalism and Global Governance. About the Project. URL: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/public-international-law/global-constitutionalism.cfm>

14. Bogdandy A. *Constitutionalism in international law: Comment on a proposal from Germany*. *Harvard international law journal*. 2006. Vol. 47, № 1. P. 223-242; Peters A. Compensatory Constitutionalism: The Function and Potential of Fundamental International Norms and Structures. *Leiden Journal of International Law*. 2006. № 19. P. 579-610; The Constitutionalization of International Law / Ed. by Jan Klabbers, Anne Peters, Geir Ulfstein. Oxford: Oxford University Press, 2009; Peters A. The Merits of Global Constitutionalism. *Indiana Journal of Global Legal Studies*. 2009. Vol. 16. P. 397-411; Peters A. Rechtsordnungen und Konstitutionalisierung: Zur Neubestimmung der Verhältnisse. *Zeitschrift für öffentliches Recht*. 2010. № 65. P. 3-63; Peters A. Are we Moving towards Constitutionalization of the World Community? *Realizing Utopia: The Future of International Law* / Ed. by Antonio Cassese. Oxford University Press, 2012. P. 118-135; Peters A. Supremacy Lost: International Law Meets Domestic Constitutional Law. *Vienna Journal on International Constitutional Law*. 2009. № 3. P. 173-177; Les acteurs à l'ère du constitutionnalisme global – Actors in the age of global constitutionalism / Sous la direction de Anne Peters, Manuel Devers, Anne-Marie Thévenot-Werner et Patrizia Zbinden. Unité mixte de recherche de droit comparé de Paris (Université de Paris I. Volume 35. Editeur: Société de législation compare. Parution: 08/2014; Peters A. Immune against Constitutionalisation? *Immunities in the Age of Global Constitutionalism* / Ed. by Anne Peters, Evelyne Lagrange, Stefan Oeter, Christian Tomuschat. Leiden: Brill Nijhoff, 2015. P. 1-19.

15. Peters A. Global Constitutionalism. *The Encyclopedia of Political Thought* / Ed. by Michael T. Gibbons. London: Wiley-Blackwell, 2015. P.1484-1487

16. Peters A. Constitutionalisation. *Max Planck Institute for Comparative Public Law & International Law (MPIL) Research Paper No. 2017-08/*. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2941412>

17. Peters A. On the Interaction of Constitutionalization and Fragmentation in International Law. *Centre for Global Constitutionalism*. Working Paper 2. St Andrews, 2015. P. 1-42; Peters A. Fragmentation and Constitutionalization. *The Oxford Handbook of the Theory of International Law* / Ed. by Anne Orford, Florian Hoffmann. Oxford; New York: Oxford University Press, 2016.

18. Peters A. Proportionality as a Global Constitutional Principle. *Handbook on Global Constitutionalism* / Ed. by Anthony F. Lang Jr., Antje Wiener. Cheltenham, UK; Northampton, Massachusetts, US: Edward Elgar Publishing, 2017. P. 248-264.

19. Peters A. Foreign Relations Law and Global Constitutionalism, Symposium on Comparative Foreign Relations Law. *AJIL Unbound*, 30 October 2017. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/...>

20. Global Constitutionalism from European and East Asian Perspectives / Ed. by Takao Suami, Mattias Kumm, Anne Peters, Dimitri Vanoverbeke. Cambridge: Cambridge University Press, 2019. 622 p.

21. Peters A. Global Constitutionalism: The Social Dimension (December 6, 2017). Takao Suami, Mattias Kumm, Anne Peters, and Dimitri Vanoverbeke (eds.), *Global Constitutionalism from European and East Asian Perspectives* Cambridge: CUP 2018; Max Planck Institute for Comparative Public Law & International Law (MPIL) Research Paper No. 2017-25. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3083578>

22. Atilgan A. Global Constitutionalism. A Socio-legal Perspective. Berlin/Heidelberg: Springer-Verlag, 2018. 314 p.

23. von Bogdandy A. The European Union as a Supranational Federation: A Conceptual Attempt in the Light of the Amsterdam Treaty. *Columbia Journal of European Law*. 2000. Vol. 6. Issue 1. P. 27-54; von Bogdandy A. Neither an International Organization Nor A Nation State: The EU as a Supranational Federation. *The Oxford Handbook of the European Union*. Ed. by Erik Jones, Anand Menon, and Stephen Weatherill. Oxford: Oxford University Press, 2012.
24. Law of the European Union. URL: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/law-european-union.cfm>
25. von Bogdandy A. The Transformation of European Law: The Reformed Concept and Its Quest for Comparison. Max Planck Institute for Comparative Public Law & International Law (MPIL) Research Paper No. 2016-14.
26. Constitutional Crisis in the European Constitutional Space. URL: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/law-european-union/constitutional-crisis.cfm>
27. Protecting EU Values in the Rule of Law Crisis. URL: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/law-european-union/protecting-eu-values.cfm>
28. Conference Programme_Protecting and Advancing the Rule of Law in Europe (PDF, 291.4 KB); Conference Programme_Protecting European Union Values: Breaches of Article 2 TEU and their consequences (PDF, 2212.3 KB).URL: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/law-european-union/protecting-eu-values.cfm>
29. On the Democratic Legitimacy of Europe's Judges. The Selection of the Strasbourg and Luxembourg Benches. URL: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/law-european-union/democratic-legitimacy.cfm>
30. Systemic Deficiency in the Rule of Law. URL: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/law-european-union/structuraldeficiencies.cfm>
31. Rule of Law and State Reform in Greece. URL: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/law-european-union/rule-of-law-and-state-reform.cfm>
32. von Bogdandy A., Kottmann M., Antpöhler C., Dickschen J., Hentrei S., Smrkol M. Reverse Solange. Protecting the essence of fundamental rights against EU Member States. *Common Market Law Review*. 2012. Vol. 49. P. 489-519.
33. Reverse Solange – Protecting the Essence of Fundamental Rights Against EU Member States. About the Project. URL: <https://www.mpil.de/en/pub/research/archive/reverse-solange.cfm>
34. The Individual in International Law. URL: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/human-rights/the-individual-in-int-law.cfm>
35. Peters A. Beyond Human Rights. The Legal Status of the Individual in International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. 602 p.
36. Human Rights and State Immunities. URL: https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/public-international-law/human_rights_and_state_immunit.cfm
37. International Conference 'Remedies against Immunity? – Reconciling International and Domestic Law after the Italian Constitutional Court's Sentenza 238/2014. URL: https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/public-international-law/human_rights_and_state_immunit/remedies-against-immunity.cfm
38. Constitutions of the Countries of the World. URL: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/comparative-public-law/constitutions-of-the-countries.cfm>
39. Ius Publicum Europaeum. Head of Section: Armin von Bogdandy. URL: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/comparative-public-law/ius-publicum-europaem.cfm>
40. von Bogdandy A. The Idea of European Public Law Today. *Max Planck Institute for Comparative Public Law & International Law (MPIL) Research Paper*. No. 2017-04. 34 p.
41. Ius publicum-europaem, URL: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/comparative-public-law/ius-publicum-europaem/handbuch-ius-publicum-europaem.cfm>
42. Handbuch Ius Publicum Europaeum. (2016). Band 6. Verfassungsgerichtsbarkeit in Europa: Institutionen, hg. v. Bogdandy, Armin von/Grabenwarter, Christoph/Huber, Peter M. Müller, Heidelberg. 945 p.
43. The Max Planck Handbooks in European Public Law. Volume III: Constitutional

Adjudication: Institutions. Oxford: Oxford University Press. 2020. 976 p.

44. Ius Constitutionale Commune en America Latina. URL: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/comparative-public-law/ius-constitutionale-commune.cfm>

45. von Bogdandy A. Ius Constitutionale Commune en América Latina: una mirada a un constitucionalismo transformado. URL: <https://revistas.uexternado.edu.co/index.php/derest/article/view/4198/4643>

46. Transformative Constitutionalism in Latin America. The Emergence of a New Ius Commune /Ed. by Armin von Bogdandy, Eduardo Ferrer Mac-Gregor, Mariela Morales Antoniazzi, Flávia Piovesan, and Ximena Soley. Oxford: Oxford University Press, 2017. 464 p.

47. Jus Constitutional Commune en Derechos Humanos para America Latina. URL: <https://www.mpil.de/de/pub/forschung/nach-rechtsgebieten/oeffentliches-recht/iusconstitutionale-commune/ius-constitutionale-commune-en.cfm>

48. Manual de la Justicia Constitucional Latinoamericana. URL: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/comparative-public-law/ius-constitutionale-commune/manual-de-la-justicia-constitu.cfm>

MODERN FOREIGN CONSTITUTIONALISM: MAX PLANCK INSTITUTE FOR COMPARATIVE PUBLIC LAW AND INTERNATIONAL LAW

Mykhaylo O. Baymuratov, Doctor of Legal Sciences, Full Professor, Professor of the Department of Political Science and Law, the South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Academician of the Ukrainian Academy of Sciences (Ukraine).

E-mail: baymuratov@ukr.net

Natalia V. Bocharova, Doctor of Legal Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Law, Alfred Nobel University (Ukraine).

E-mail: olip@duan.edu.ua

DOI: 10.32342/2709-6408-2022-2-5-1

Key words: *constitutionalism, constitutional law, global constitutionalism. legal studies.*

The European vector of modern Ukrainian politics involves a broad and thorough acquaintance with the latest achievements of European and world legal thought. Domestic jurisprudence, which has been developing for many years in line with the orthodox Marxist methodology, overcomes not only ideological isolation, but also produces a new research culture based on the study and understanding of modern trends in foreign jurisprudence. It is necessary to emphasize that this process is only unfolding and is not always implemented in specific studies, in particular, dissertation studies, where the use of works by foreign authors on the studied issues is often absent, and, therefore, the latest methodological approaches and theoretical and doctrinal developments of the world's leading experts are not taken into account. As before, little information is published in domestic legal periodicals about foreign research centers and schools in various fields of law, activities of foreign legal scholars, academic publishing houses and authoritative periodicals. All this fully applies to our science of constitutional law, which encourages us to more actively cover the study of constitutional law in foreign countries, publishing activity and activities of scientific centers related to the problems of constitutional law.

One of the internationally recognized centers of modern constitutional studies is the Max Planck Institute of Comparative Public Law and International Law (Heidelberg, Germany). His research in many respects sets the tone and determines the direction of modern constitutional and legal investigations. The article provides a detailed description of the work of the Institute, which is built on the principles of theoretical and methodological pluralism, individual projects are specifically directed to the use of different methodological approaches. It is noted that the research is conducted in two forms: 1) doctrinal and theoretical analysis - problem-oriented fundamental research that seeks to

reveal the structures, development and regularities of constitutional and international law; 2) systematic analysis and comparison of legal norms in order to solve current legal problems or carry out reforms. The relatively low level of abstraction of such studies is explained by the need to provide specific recommendations to officials or practicing lawyers. The institute strives for broad relations with the public. It is noted that the Institute occupies a leading position in world constitutionalism in terms of the volume of research conducted, the wide coverage of topics and the depth of theoretical analysis. His achievements must be taken into account by the domestic science of constitutional law.

References

1. Max-Planck-Gesellschaft. Facts and Figures. Available at: <https://www.mpg.de/facts-and-figures>
2. Oellers-Frahm K., Bernhardt R. (2018). Das Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht: Geschichte und Entwicklung von 1949 bis 2013. Berlin: Springer. 344 p.
3. Doctoral Training at the MPIL. Available at: <https://www.mpil.de/en/pub/research-interaction/doctoral-training.cfm>
4. Institutional cooperation. Available at: <https://www.mpil.de/en/pub/research/institutional-cooperation.cfm>
5. Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law (MPIL). Research Paper Series. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/JELJOUR_Results.cfm?form_name=journalbrowse&journal_id=2765113
6. Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht. Begründet von Viktor Bruns. Available at: <https://www.mpil.de/en/pub/publications/periodic-publications/beitraege-zum-auslaendischen.cfm>
7. Beiträge zum ausländischen öffentlichen Recht und Völkerrecht. Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht. Available at: <https://link.springer.com/bookseries/556>
8. Scientific blogs as infrastructure for digital publishing and academic communication: expanding the model project “Volkerrechtsblog”. Available at: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/public-international-law/scientific-blogs.cfm>
9. Publication by Our Researches. Available at: <https://www.mpil.de/en/pub/publications/publications-researcher.cfm>
10. Schympeter Research Group “Constitutional Reasoning in Europe”. Available at: https://www.mpil.de/en/pub/research/archive/schumpeter_forschungsgroup.cfm
11. Research Profile. Available at: <https://www.mpil.de/en/pub/institute/the-institute/research-profile.cfm>
12. von Bogdandy A. (2008). Pluralism, Direct Effect and the Ultimate Say: on the Relationship Between International and Domestic Constitutional Law. *International Journal of Constitutional Law*. Vol.6, no. 3-4, pp. 397-413.
13. Global Constitutionalism and Global Governance. About the Project. Available at: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/public-international-law/global-constitutionalism.cfm>
14. Bogdandy A. (2006). *Constitutionalism in International law: Comment on a proposal from Germany*. *Harvard international law journal*. Vol. 47, no. 1, pp. 223-242; Peters A. (2006). Compensatory Constitutionalism: The Function and Potential of Fundamental International Norms and Structures. *Leiden Journal of International Law*. № 19. P. 579-610; Jan Klabbers, Anne Peters, Geir Ulfstein (eds). (2009). *The Constitutionalization of International Law* Oxford: Oxford University Press, 436 p.; Peters A. (2009). The Merits of Global Constitutionalism. *Indiana Journal of Global Legal Studies*. Vol. 16. pp. 397-411; Peters A. (2010). Rechtsordnungen und Konstitutionalisierung: Zur Neubestimmung der Verhältnisse. *Zeitschrift für öffentliches Recht*, no. 65. pp. 3-63; Peters A. (2012). Are we Moving towards Constitutionalization of the World Community? *Realizing Utopia: The Future of International Law* /Ed. by Antonio Cassese. Oxford University Press pp. 118-135; Peters A. (2009). Supremacy Lost: International Law Meets Domestic Constitutional Law. *Vienna Journal on*

International Constitutional Law, no. 3, pp. 173-177; Les acteurs à l'ère du constitutionnalisme global – Actors in the age of global constitutionalism / Sous la direction de Anne Peters, Manuel Devers, Anne-Marie Thévenot-Werner et Patrizia Zbinden. Unité mixte de recherche de droit comparé de Paris (Université de Paris I. Volume 35. Editeur: Société de législation compare. Parution: 08/2014; Peters A. (2015). Immune against Constitutionalisation? *Immunities in the Age of Global Constitutionalism* / Ed. by Anne Peters, Evelyne Lagrange, Stefan Oeter, Christian Tomuschat. Leiden: Brill Nijhoff, pp. 1-19.

15. Peters A. (2015). Global Constitutionalism. Michael T. Gibbons (eds.). *The Encyclopedia of Political Thought*. London: Wiley-Blackwell. pp. 1484-1487.

16. Peters A. (2017). Constitutionalisation. *Max Planck Institute for Comparative Public Law & International Law (MPIL) Research Paper*, no. 2017-08. Available at: <https://ssrn.com/abstract=2941412>

17. Peters A. (2015). On the Interaction of Constitutionalization and Fragmentation in International Law. *Centre for Global Constitutionalism*. Working Paper 2. St Andrews. pp. 1-42; Peters A. (2016). Fragmentation and Constitutionalization. *The Oxford Handbook of the Theory of International Law*/ Ed. by Anne Orford, Florian Hoffmann. Oxford; New York: Oxford University Press.

18. Peters A. (2017). Proportionality as a Global Constitutional Principle. *Handbook on Global Constitutionalism*/ Ed. by Anthony F. Lang Jr., Antje Wiener. Cheltenham, UK; Northampton, Massachusetts, US: Edward Elgar Publishing, pp. 248-264.

19. Peters A. (2017). Foreign Relations Law and Global Constitutionalism, *Symposium on Comparative Foreign Relations Law*. *AJIL Unbound*, 30 October 2017. Available at: [https://www.cambridge.org/core/journals/...](https://www.cambridge.org/core/journals/)

20. Takao Suami, Mattias Kumm, Anne Peters, Dimitri Vanoverbeke (eds.). (2019). *Global Constitutionalism from European and East Asian Perspectives* Cambridge: Cambridge University Press. 622 p.

21. Peters A. (2018). Global Constitutionalism: The Social Dimension. Takao Suami, Mattias Kumm, Anne Peters, and Dimitri Vanoverbeke (eds.), *Global Constitutionalism from European and East Asian Perspectives* Cambridge: CUP; Max Planck Institute for Comparative Public Law & International Law (MPIL) Research Paper No. 2017-25. Available at: <https://ssrn.com/abstract=3083578>

22. Atilgan A. (2018). *Global Constitutionalism. A Socio-legal Perspective*. Berlin/Heidelberg: Springer-Verlag. 314 p.

23. von Bogdandy A. (2000). The European Union as a Supranational Federation: A Conceptual Attempt in the Light of the Amsterdam Treaty. *Columbia Journal of European Law*. vol.6, issue 1, pp.27-54; von Bogdandy A. Neither an International Organization Nor A Nation State: The EU as a Supranational Federation. T Erik Jones, Anand Menon, and Stephen Weatherill (eds.). (2012). *he Oxford Handbook of the European Union*. Ed. by Erik Jones, Anand Menon, and Stephen Weatherill. Oxford: Oxford University Press.

24. Law of the European Union. Available at: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/law-european-union.cfm>

25. von Bogdandy A. (2016). The Transformation of European Law: The Reformed Concept and Its Quest for Comparison. *Max Planck Institute for Comparative Public Law & International Law (MPIL) Research Paper*, no. 2016-14.

26. Constitutional Crisis in the European Constitutional Space. Available at: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/law-european-union/constitutional-crisis.cfm>

27. Protecting EU Values in the Rule of Law Crisis. Available at: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/law-european-union/protecting-eu-values.cfm>

28. Conference Programme_Protecting and Advancing the Rule of Law in Europe (PDF, 291.4 KB); Conference Programme_Protecting European Union Values: Breaches of Article 2 TEU and their consequences (PDF, 2212.3 KB). Available at: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/law-european-union/protecting-eu-values.cfm>

29. On the Democratic Legitimacy of Europe's Judges. The Selection of the Strasbourg and Luxembourg Benches. Available at: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/law-european-union/democratic-legitimacy.cfm>

30. Systemic Deficiency in the Rule of Law. Available at: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/law-european-union/structuraldeficiencies.cfm>
31. Rule of Law and State Reform in Greece. Available at: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/law-european-union/rule-of-law-and-state-reform.cfm>
32. von Bogdandy A., Kottmann M., Antpöhler C., Dickschen J., Hentrei S., Smrkol. (2012). M. Reverse Solange. Protecting the essence of fundamental rights against EU Member States. *Common Market Law Review*, vol.49, pp.489-519.
33. Reverse Solange – Protecting the Essence of Fundamental Rights Against EU Member States. About the Project. Available at: <https://www.mpil.de/en/pub/research/archive/reverse-solange.cfm>
34. The Individual in International Law. Available at: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/human-rights/the-individual-in-int-law.cfm>
35. Peters A. (2016). Beyond Human Rights. The Legal Status of the Individual in International Law. Cambridge: Cambridge University Press. 602 p.
36. Human Rights and State Immunities. Available at: https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/public-international-law/human_rights_and_state_immunit.cfm
37. International Conference 'Remedies against Immunity? – Reconciling International and Domestic Law after the Italian Constitutional Court's Sentenza 238/2014. Available at: https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/public-international-law/human_rights_and_state_immunit/remedies-against-immunity.cfm
38. Constitutions of the Countries of the World. Available at: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/comparative-public-law/constitutions-of-the-countries.cfm>
39. Ius Publicum Europaeum. Head of Section: Armin von Bogdandy. Available at: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/comparative-public-law/ius-publicum-europaeum.cfm>
40. von Bogdandy A. (2017). The Idea of European Public Law Today. *Max Planck Institute for Comparative Public Law & International Law (MPIL) Research Paper*, no. 4, 34 p.
41. Ius publicum-europaeum. Available at: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/comparative-public-law/ius-publicum-europaeum/handbuch-ius-publicum-europaeu.cf>
42. Handbuch Ius Publicum Europaeum. Band 6. (2016). Verfassungsgerichtsbarkeit in Europa: Institutionen, hg. v. Bogdandy, Armin von/Grabenwarter, Christoph/Huber, Peter M. Müller, Heidelberg. 945 p.
43. Armin von Bogdandy, Peter Huber, Christoph Grabenwarter (eds.). (2020). The Max Planck Handbooks in European Public Law, vol. III: Constitutional Adjudication: Institutions. Oxford: Oxford University Press. 976 p.
44. Ius Constitutionale Commune en America Latina. Available at: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/comparative-public-law/ius-constitutionale-commune.cfm>
45. von Bogdandy A. Ius Constitutionale Commune en América Latina: una mirada a un constitucionalismo transformado. Available at: <https://revistas.uexternado.edu.co/index.php/derest/article/view/4198/4643>
46. Armin von Bogdandy, Eduardo Ferrer Mac-Gregor, Mariela Morales Antoniazzi, Flávia Piovesan, and Ximena Soley (eds.). (2017). Transformative Constitutionalism in Latin America. The Emergence of a New Ius Commune. Oxford: Oxford University Press. 464 p.
47. Jus Constitutional Commune en Derechos Humanos para America Latina. Available at: <https://www.mpil.de/de/pub/forschung/nach-rechtsgebieten/oeffentliches-recht/iusconstitutionale-commune/ius-constitutionale-commune-en.cfm>
48. Manual de la Justicia Constitucional Latinoamericana. Available at: <https://www.mpil.de/en/pub/research/areas/comparative-public-law/ius-constitutionale-commune/manual-de-la-justicia-constitu.cfm>

Одержано 21.11.2022.